

A XIX. Önkéntes Néprajzi Gyűjtőtalálkozó

A Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával, a saját és a helyi erőforrások maximális kihasználásával sikerült megrendezni az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők XIX. találkozóját, amelynek 2005. július 28–30. között a Vas megyei Csepreg és Bük volt a helyszíne. A kétvétenként sorrakerülő találkozót a Magyar Néprajzi Társaság, a Honismereti Szövetség, a Vas Megyei Honismereti Egyesület, valamint Csepreg és Bük Önkormányzata, intézményei és egyesületei rendezték a két település és a megye különböző kulturális helyszínein.

A gyűjtőtalálkozó megrendezésére ebben az esztendőben rendkívül csekély támogatást kaptunk, ezért a határon túlról érkezők részvételi díján kívül csak útiköltségük felét tudtuk megtéríteni, a magyarországi résztvevőknek pedig önköltséges részvételi hozzájárulást kellett fizetniük, ami az étkezés és a szállás költségét foglalta magában. A büki fürdő-látogatás, a szőlőhegyi kirándulás, a tanulmányút, a fogadás, a művészeti együttesek fellépésének költségeit a szervezetben résztvevő megyei szervezetek vállalták. Nem véletlen, hogy a rendezvény támogatóinak listája nem kevesebb, mint 25 tételből állt. Valamennyiük segítségét, a találkozó 45 résztvevője nevében, hálásan köszönjük!

Csepreg nagyközség Művelődési Házának Dísztermében került sor a néprajzi gyűjtők XIX. találkozásának ünnepélyes megnyitójára, amelynek során *Molnár Sándor* Csepreg és *Horváth Lajos* Bük polgármestere, valamint *Zsámboki Árpád*, a Vas Megyei Honismereti Szövetség elnöke köszöntötte az országból és a határokon túlról érkezett résztvevőket. Ezt követően *Halász Péter*, a Magyar Néprajzi Társaság Önkéntes Gyűjtők Szakosztályának elnöke és *Grnasztói Péter*, a szakosztály titkára, átadták a Társaság Választmánya által odaitélt, és a legkiválóbb önkéntes gyűjtők számára alapított *Sebestyén Gyula* Emlékérmeket. Ez alkalommal a következők voltak a kitüntetettek: *Dukrét Géza* (Nagyvárad), *dr. Fülöp Lajos* (Gyöngyös), *Rácz Sándor* (Makó) és *Somfai Tiborné* (Parád).

A találkozó első napjának délutánján az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom időszeri kérdéseiről szóló előadások hangzottak el. *Káldy Mária*, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum közönségszolgálati igazgatója gazdag képanyaggal illusztrálva azokról a közművelődési és múzeumpedagógiai programokról beszélt, amelyek a hozzájuk látogatókat, különösen a fiatalokat igyekeznek érzelmileg is közelebb hozni a hagyományos népeletet bemutató múzeumi világhoz. Kitért továbbá arra is, hogyan hasznosultak az elmúlt évtizedekben azok a gyűjtések, amiket lelkes önkéntes gyűjtők szedtek össze és küldtek el a Néprajzi Múzeum és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum adattárába. „A Szabadtéri Néprajzi Múzeum által kidolgozott kérdőívek mindazonokra a témákra vonatkoztak, amik a Múzeum számára fontosak, mint a népi művészet, a lakáskultúra, az életmód, valamint a természeti környezet és az épített környezet kapcsolata. Hiszen itt, Szentendrén nemcsak tájegységeket, komplett parasztgazdaságokat mutatunk be, ennek fontos része a természeti környezet, a kert. Nagyon fontos, hogy ezekről is információkkal rendelkezünk. Ezért a néprajzos kollegák arra bíztatták az önkéntes néprajzi gyűjtőket, hogy ezekben a témákban készítsék dolgozataikat, amik bekerültek a Néprajzi Múzeum Adattárába, ami pedig ránk vonatkozik, az a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban is megtalálható. Amikor egy gyűjtő dolgozik, rendkívül nagy értéket hoz létre, különösen azok, akik otthon és helyben gyűjtenek. A muzeológusnak sokkal kevesebb ideje, adódik arra, hogy egy-egy témával foglalkozzon. Viszont azok, akik otthon vannak, nem heteket, hónapokat, hanem éveket, évtizedeket töltenek egy-egy adott témában. Ezért rendkívül fontos és értékes anyagok születtek ezekkel a pályázatokkal, amiket nagyon jól tudtak kollegáink használni.”

Sári Zsolt, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum tudományos titkára arról a törekvésről beszélt, amely a közelmúlt életformájának, életmódjának megjelenítésével, tárgyi eszközeinek, értékrendjének bemutatásával igyekszik kibővíteni a múzeum hagyományos anyagát. Ennek érdekében, hogy Magyarország népi építészetének, lakáskultúrájának bemutatása során ne csak kiállítóhelyként, hanem tudományos kutatóhelyként is működhessen a létesítmény. Arra törekednek, hogy immár a XX. századi falut is bemutassák, helyet kapjanak az ONCSA, az OFAKS és más kislakásépítő akciók során megvalósult építkezések; a háztáji gazdaságok különböző megoldásai, a vidéki iparosság átalakulása. Az előadó hangsúlyozta, hogy fontosnak tartják és támogatják a XX. századi magyar faluképet meghatározó változásokról és törekvésekről szóló pályamunkák születését.

Frazon Zsófia, a Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárának munkatársa, a Múzeumban folyó jelenkutatási programról számolt be. „Amiben ez a program talán új, és mást tud adni – mondotta – az, hogy ezeknek a kutatásoknak összehangolását, egymás közötti információcserét próbálnánk minél erősebbé tenni. Lényeges a változásnak abban a pillanathban való megragadása, amikor azt a legjobban tudjuk dokumentálni, hiszen akár mi magunk is benne vagyunk. Sokszor ugyanis a minket körülvevő világot a legnehezebb megfigyelni, hiszen sokszor olyan banális természetességgel vesznek körül az események, a tárgyak, az emberek, hogy hajlamosak vagyunk elmenni mellettük. Ebben a kontextusban nem kizárólagosan a múltra utaló dokumentumok összeszedése történik, hanem a változásoknak a folyamatban zajló leírása. Az embereket és a tárgyakat, a tárgyhasználatot, a lakókörnyezet belakását, a fogyasztási szokásokat, a bevásárlási kell minél alaposabban, alkotórészeire bontva leírni. Erre talán jó stratégia az, hogy ezekben a helyzetekben ne a saját véleményét fogalmazza meg az adott jelenségekről, hanem minél aprólékosabban próbálja meg rögzíteni az adott helyzetet, amit vizsgál.” „Fontos kérdés – mondotta –, hogy ehhez a programhoz, ehhez a gondolkodásmódhoz milyen formában kapcsolódik az önkéntes gyűjtőmozgalom?” Ígérte, hogy a Néprajzi Múzeum Adattára megadja a jelenkutatáshoz, a mai események megfigyeléséhez és rögzítéséhez szükséges ismereteket.

Granasztói Péter, a Néprajzi Múzeum Etnológiai Adattárának osztályvezetője, a néprajzi gyűjtőpályázatok tapasztalatairól és a 2006. évi pályázat kiírásáról beszélt. Számba vette az okokat, amelyek a pályázat kétévenkénti kiírásához és a témakörök szűkítéséhez, egyszerűsített megújításához vezettek. Mint mondotta, „lehet, hogy ijesztőnek és szigorúnak tűnik a kiírás azon megjegyzése, hogy csak a témákba illő dolgozatot fogadunk el, a gyakorlatban azonban szinte mindig besoroltuk valamelyik témához a nem teljesen témába illőket is, és így fogjuk tenni az elkövetkező években is, hiszen szinte minden pályázat kapcsolódik valamelyik témához.” Az előadásból kiderült, hogy a Néprajzi Múzeum által szorgalmazott új témák nem annyira néprajzi, inkább szociológiai megközelítést, szemléletet és módszereket igényelnek, nem a jelenségek, hanem a változások, a folyamatok rögzítésére ösztönöznek. „A témákat úgy alakítottuk ki – mondotta –, hogy a néprajzi kutatások, megközelítések, részterületek széles köre beleférjen, valamint fontos szempont volt, hogy minimum öt éven keresztül meghirdetésre kerüljenek, így biztosítva időt a kutatások befejezésére. A változások, az új rendszer, főleg az új témák sikeresnek mondhatóak, hiszen 2002-ben és 2004-ben is körülbelül 150-160 pályázat érkezett, ezzel megfordult a pályázati dolgozatok hosszu évek óta tartó csökkenése. A 2006-ban megrendezésre kerül a 49. gyűjtőpályázat témái alapvetően nem változtak, bár többet átalakítottunk, reményeink szerint vonzóbbá tettünk, valamint meghirdetünk egy újat is.”¹ Ígérte, hogy az érdeklődők számára készítenek tájékoztatót, kérdőíveket és útmutatókat.

A délutáni ülészaknak a *hagyományörzés Csepregen* volt a témája. Ennek keretében Horváth Gyuláné az óvodában, Hefyési Katalin az általános iskolában folyó hagyományörzésről beszélt, Sudár Lászlóné pedig a csepregi Farkas Sándor Egyetl hagyományörző munkáját ismertette. Ezt követően Gráfik Imre, a Magyar Néprajzi Társaság alelnöke ismertette a helyi gyökerekkel rendelkező Horváth Terézia néprajzi tevékenységét.

A gyűjtőtálalkozó első napján jutott még idő a település helytörténeti gyűjteményének, nevezetesen épületeinek megtekintésére, este pedig Bük és Csepreg polgármesterének fogadásán jóízű beszélgetésre is sor került, hiszen a résztvevők jórészt olyan régi, közös szakmai érdeklődésű ismerősök, akiknek sokszor csak ez a két évente sorra kerülő összejövetel nyújt alkalmat megyéken, határokon is átívelő barátságok, munkakapcsolatok személyes ápolására.

A Nádasdy Tamás Közgazdasági, Informatikai Szakközépiskola Kollégiumában való pihentető éjszakai nyugalom után másnap délelőtt az önkéntes néprajzi gyűjtők kiselőadásai hangzottak el munkájukról, eredményeikről, kiadványaikról, kiállításaikról. A témák sokfélesége került itt szóba a Dunántúltól az Alföldön keresztül a Partiumig, a Székelyföldig és Moldváig, de közös volt bennük a néprajz, a népiélet szeretete, s az, hogy az anyagyűjtést, a feldolgozást, a publikálást valamennyien fontos szolgálatnak tekintik, amit örömmel, munkájuk hasznosságába vetett meggyőződéssel végeznek. Többen kifejtették, hogy szívesen „át-hangolódnak” a Néprajzi Múzeum gyűjtőpályázatának új szempontjaira és témáira, de fontosnak tartják, hogy az új témakörök több éve ígért útmutatói mielőbb elkészüljenek.

¹ A pályázati kiírást lásd a 74. oldalon. (Szerk.)

Délután a szomszédos Bük Községi Könyvtárában folytatódott a tanácskozás, ahol a helyi hagyományörző csoport kedves meglepetésként regölessel köszöntötte a Gyűjtőtálalkozó résztvevőit. Ezt követően dr. Gyurácz Ferenc, a Vasi Szemle főszerkesztője tartott előadást a település szülőteréről, a kiváló önkéntes néprajzgyűjtőről, Szabó Józsefről. Bük másik jeles szülőlte, dr. Balogh Lajos nyelvész. A büki tájszótár című munkáját ismertette, szerénységében is példát mutatva arra, miként szolgálhatja valaki a Tudományos Akadémia kutatóhelyén is szülőhelye tájnyelvét, hagyományos értékeit.² Major Ágnes a Büki Faluvédő és Szépítő Egyesület munkájáról tájékoztatta a Gyűjtőtálalkozó résztvevőit. Büki séta, Szabó József sírjának megkoszorúzása következett, majd a csepregi szőlőhegyen elfogyasztott vacsorával ért véget a találkozó második napja.

Szombaton Répce-mentére vezető tanulmányúton vettek részt a gyűjtőtálalkozó résztvevői. Horvátszidány, Peruska és Olmód voltak a tanulmányút fő állomásai, majd Szombathegyen, a Vasi Múzeumfaluban ért véget a XIX. Önkéntes Néprajzi Gyűjtőtálalkozó.

Végezetül hangsúlyoznunk kell, hogy a rendezvény sikerét a Magyar Néprajzi Társaság színvonalas szervezőmunkája mellett a Megyei Honismereti Egyesület, különösen pedig a két település, Csepreg és Bük önkormányzatának és civil szervezeteinek anyagi és szellemi hozzájárulása tette lehetővé. De talán még fontosabb volt a helybeli emberek áldozatos, mindenre figyelő készséges együttműködése, szívélyessége, amivel képletesen és valóságosan is *vendégül látták* a találkozó résztvevőit. Így aztán valamennyien szívesen látott, megbecsült vendégeknek érezhettük magunkat. A Csepregen lakó, Bükön dolgozó *Sági Ferenc* könyvtáros pedig, hol a háttérből igazgatva, hol az élen vezényelve sikeresen szervezte a találkozó minden részletét.

Mindnyájan reméljük, hogy két esztendő múlva kedvezőbb anyagi körülmények között, de hasonlóképpen szívélyes barátok között szervezhetjük meg az önkéntes néprajzi gyűjtők XX. találkozóját.

Halász Péter

Sebestyén Gyula Emlékéremmel kitüntetett önkéntes néprajzi gyűjtők (2005)

Dukrét Géza. Magyar-történelem szakos tanár, Nagyváradon él. A Partium területén néprajzi-, helytörténeti- és műemlékvédelmi gyűjtő- és kutatómunkát folytat, illetve szervez. A Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság elnöke, a Partium című időszak kiadványnak, valamint a Partiumi Füzetek kiadványsorozatának szerkesztője. Máramarostól a Bánságig példamutató módon fogja össze a térségben működő amatőr néprajzi és helytörténeti gyűjtőket.. Évről évre hirdeti pályázatokat kutatások támogatására, előadásokat szervez, lehetőséget teremt a legjobb dolgozatok megjelenéséhez. A saját és az általa szervezett kutatások eredményei a Partiumi Füzetekben, a Kriza János Néprajzi Társaság évkönyveiben, a Néprajzi Látóhatárban és a Honismeretben jelennek meg.

Dr. Fülöp Lajos. 25 évig a gyöngyösi Berze Nagy János Gimnázium tanára, majd igazgatója, aki tevékeny részt vállalt az intézmény névadó életművének feldolgozásában és kiadásában. Később tizenöt éven át, az ELTE Magyar Nyelvészeti Tanszékének tanára volt, nyugalmába vonulása után pedig a Bartók Béla Emlékház muzeológusa. Szakirodalmi munkásságának legfőbb területe a Mátraalja nyelvjárása és folklórja. Huszonöt önálló kötete és mintegy ötszáz tanulmánya jelent meg. Sokáig vezetett néprajzi és nyelvjárási szakkört, tanítványai eredményesen vettek részt az Országos Néprajzi- és Nyelvjárási Gyűjtőpályázaton. Szakkörének tagjai közül többen ma a magyar néprajz- és nyelvtudomány kiemelkedő szakemberei.

² A tájszótár ismertetését lásd a 92. oldalon. (Szerk.)

Rácz Sándor. Nyugdíjas tanító és tanár, aki több mint 200 beadott pályamunkájával 1973 óta folyamatosan aktív résztvevője az Országos Néprajzi Gyűjtőpályázatnak. Pályamunkáival több díjat is nyert, legutóbb 2004-ben lett első helyezett. Szeretággazó érdeklődéséből is kiemelkedik nyelvjárásgyűjtő munkássága, melyet szülőhelyén (Földeák) és környékén végzett, amelynek eredményeit 1946 óta rendszeresen publikálta. Változatos tematikában készült néprajzi munkái is zömükben ehhez a vidékhez kötődnek. Tizenhat saját könyve látott napvilágot és több mint kétezer írása jelent meg a különböző periodikákban. Hosszú évekig vezetett, több tucat pályamunkát eredményező hagyományörző szakkört Makón.

Somfai Tiborné. Nyugalmazott történelem szakos tanár, akinek élete egybeforr a parádi Általános Iskolával. Az elmúlt évtizedekben rendszeresen kutatta, gyűjtötte Parád és Bodony népi hagyományait, a jeles napokhoz, az emberi élet fordulóihoz kötődő szokásokat, a népdal, a néptánc és a népi játékok emlékegyanyagát. Kutatásainak eredményeit 1992-ben, önálló kötetben jelentette meg (Népszokások, népi játékok gyűjteménye címmel). Nemcsak munkahelyén vezette a Honismereti Szakkört, de huszonöt éven keresztül szervezője és életetője volt a Héves Megyei Ifjúsági Népművész Szaktábornak. Nyugdíjba vonulását követően – mind a mai napig – az egri Forrás Gyermek- és Szabadidőközpontban vezet honismereti és népművészeti szakkört.

A Bocskai-díjak ünnepélyes átadása Koltón

A máramarosi bércek-vel koszorúzott Lápos-völgyében fekvő Koltó május végén ünnepelte első írásos említésének 600 éves évfordulóját. A Bocskai-díjak átadása abban a református templomban történt, ahol az emlékezés pillanatában a tér és idő egysége felbomlott, s tereken és időkön át, megidézték Ady anyai dédapjának, Pásztor János tiszteletesnek alakját, aki a XIX. század idején itt hirdette Isten igéjét. S itt ebben a templomban volt keresztszülő a Petőfi házaspár, a Teleki kastélyban töltött mézeshetek alatt. És itt voltak testi valójukban gróf széki Teleki Sándor – Petőfi barátja, ’48-as honvédezzredes, Bem és Garibaldi katonája, a kalandos életű gróf leszármazottai – dédunokái.

Az ünnep kezdetén énekelt 90. zsoltár „Tebenned bízunk eleitől fogva” a magyar kálvinisták himnusza, messze zengett a Lápos-völgyén át, hiszen ezt a gyülekezet mindig a legünnepélyesebb, legmegrendítőbb, vagy legfelemelőbb alkalmakkor énekli, s ilyenkor mindig Isten világának, a lét legmélyebb titkainak fensége érinti meg a szíveket. A múlt, jelen, s jövőendő történelmi együttállásának különleges ritka pillanatát átérezték az emlékezésre összegyűltek, és az egykor itt szolgált református prédikátor dédunokája, Ady Endre megrázó és emlékidéző versének kérdő-felszólítása egy fiatal koltói lány tolmácsolásában „Őrzők, vigyázatok a strázsán”, időszerűbb volt, mint valaha.

Ezt az időszerűséget ragadta meg a gyülekezet számára az ótestamentumi alapigéiben Főtiszteletű Tőkés László – Bocskai-díjazott – a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspöke: „És megépítik fiaid a régi romokat, az emberöltők alapzatait felrakod, és nevezetel romlás építőjénck, ösvények megújítójának, hogy ott lakhassanak” (Ésaiás 58, 11-12.), és így folytatta ünnepi igehirdetését: „Mindennél fontosabb, hogy itt egy olyan nép van, aki élni akar, aki dolgozik, aki hitéhez hűséges, aki tudja, hogy Erdély megmaradásának kulcsa és titka ebben az igében van. Aki a trianoni békediktátum 85. esztendejében sem csügged el, mert túlélte már Muhit, Mohácsot, az eltiport szabadságharcokat, pusztító természeti csapásokat, felsorolhatatlan sok nyomorúságot, miközben körötte sokan kimentek az időből és kiírtotta őket az idő gazul.” Koltó állta a sarat, és hitét megtartotta és Isten megáldotta, hogy 600 év után még mindig itt lehetünk.

Koltó marad, Koltó nem megy el, mert „az Élet él és élni akar” és református magyarsága továbbra is őrizőként vigyázza a „strázsát” – mondta ünnepi köszöntésében Varga Károly, Koltó lelkipásztora.

A templomi áhítat befejezésével került sor a Bocskai-díjak ünnepélyes átadására, amit 1995-ben alapított a Bocskai Szövetség Választmánya, azok számára akik „egy egész élet

munkásságát állítják nemzetünk önzetlen szolgálatába... Ők azok, akik nélkül szegényebbek lennénk. Mert gyakran karizmatikus egyéniségek." Ezért a Szövetség úgy ítélte meg, hogy ezeknek a személyeknek a közvélemény előtt kell köszönetet mondani áldásos tevékenységükért, s teszi is 1995-től minden évben. Mi a Bocskai-díj rangja? – a díjazottak névsora, a díjazottak személyisége (pl.: Tökés László, Tökés István, Tempfli József, Chrudinák Alajos).

2005-ben az összmagyarságért kifejtett tevékenységük elismerésének jeléül Bocskai-díjban részesülnek: Nyugatról: Antal Imre és feleséges Sebestyén Ágnes (Ausztria); Erdélyből: Ferencz Béla (páter Ervin); Intézmény: Háromszék c. napilap (Erdély); Magyarországról: Lakner Zoltán, Bayer Zsolt.

A laudációk sorát *dr. Hegedűs György* a Választmány tagja nyitotta, aki Antal Imre és feleséges Sebestyén Ágnes életútját mutatta be, bizonyítandó, hogy e remek emberpár méltó a Bocskai-díjra. Kényszerűségből menekültek Erdélyből nyugatra 1986-ba, s azóta is járják a magyarlakta vidékeket, hogy énekükkel, zenéjükkel visszaadják az emberek hitét, jókedvét, az összetartozás érzését, mint ahogy ezt Koltón is tették. A Bocskai-díjjal a Választmány fáradhatatlan áldozatkészségüket, szerénységüket, az egyetemes magyar nemzetnek tett szolgálataikat ismeri el.

Az erdélyi kitüntetett *Ferenc Béla – páter Ervin* ferences atya – munkásságát a marosvásárhelyi Bocskai Szövetség elnöke *András György Dezső* mutatta be. Kiemelte, hogy egyetlen szóval lehetne jellemezni a kitüntetett életútját: szolgálat, amely 16 állomáshelyet, kétszeri – összesen kilenc évet –, hite és meggyőződése miatt ártatlanul letöltött rabságot foglal magába. A 16 állomáson újrakezdő, szétbomló, reményét vesztett közösségeket újra felépítő, összefogó és szellemi centrumokat teremtő papról kell beszélni, aki jelenleg is a Gyergyószárhegyi kolostorban árva gyerekek gondozását, istápolását látja el.

Az intézmény kategóriában díjazott Háromszék napilap méltatására a mikrofonhoz lépett *Szász Zoltán* tanár Marosvásárhelyről, aki először arról a nagy társadalmi átalakulásról beszélt, amiben nagy erkölcsi felelősség hárul a sajtóra. „Az elmúlt évek során bebizonyosodott, hogy a Háromszék című független napilap tulajdonosai, szerkesztősége, munkaközössége, bár vidéki napilap, tudatosan magas színvonalon és elkötelezetten végzi munkáját Erdély legkeletibb székely-magyar közössége javára.”

A Magyarországról kitüntetett *Lakner Zoltán* méltatását a kor- és pályatárs dr. Székely András Bélától hallottuk: „Lakner Zoltán tanár, szociológus és szociálpolitikus. A másokért való tenni akarás erkölcsét, már a veszprémi szülői házban, majd a szentendrei ferences gimnázium növendékeként csajájtította. A „rendszerelváltó” Lakner Zoltánnak a rendszerváltás után megadatott, hogy tettekre váltsa az elméletet a maga szakterületén.

A másik „rendszerelváltó ifjú” és kitüntetett, *Bayer Zsolt* életútját Kissné Dian Judit a Bocskai Szövetség tagja ismertette, aki az újságíró elsősorban a félresikerült átalakulás folyamatának ostromozójaként mutatta be: „Voltak és vannak, akik politikai vagy gazdasági eszközökkel próbálják helyrehozni a kommunizmus által okozott károkat. De voltak és vannak, akik a nehezebb utat választják, az eszme, a szellem, az értelem és az érzelem eszközeivel mennek a csatába. Tollal szolgálják nemzetünket. A toll méltó kezekben hatékony eszköz, hatalmas fegyver. Az újságíró elsősorban tollával szolgálja nemzetünket!”

Van valami jelképes abban, hogy itt Koltón a „strázsán”, ebben a református templomban vallott magyarságáról a sváb származású magyar újságíró, aki tollal szolgálja nemzetünket; s ugyanitt élte életének legboldogabb heteit a sláv származású nagy magyar költő, aki a magyar néplelék rezdüléseit, az egyetemes európai és a világirodalom szintjére emelte, bizonyítandó, hogy egy kicsiny, ütközőpontban álló nemzetnek egyedüli életlehetősége a befogadókészség, a szellemi rugókonyság, progresszivitás és az egyetemességre való törekvés.

Ha időszerű volt idézni Adyt, akkor álljon itt befejezésül Petőfi Sándor Koltón, a mézeshegyek alatt (1847. október) írt verse, néhány hónappal a forradalom kitörése előtt:

„Meddig alszol még hazám,
Szép Magyarországom?
Föl sem ébredsz már talán,
Csak a másvilágot!”

Sárkány Viola

Emléktáblát kapott a csávolyi Páncsity Péter

Egy község életében ritkán fordul elő, hogy szülőttei közül valaki nevezetes személyiség legyen. Páncsity Péter az! Ennek ellenére nemigen ismerjük sem érdemei szerint őt, sem az akkori Magyarországot!

Csávoly méltatlanul elfelejtett személyisége Páncsity Péter, – *Petar Pančić* jezsuita szerzetes, aki 1853. június 29-én született Csávolyon, egy horvát-bunyevác anyanyelvű parasztcsalád elsőszülött gyermekeként. Atyja Páncsity Márton, édesanyja Pestality Anna. Elemi iskolai tanulmányait a csávolyi római katolikus népiskolában végezte. Tanítója Katic Gábor, hitoktatója Nikolits János plébános volt – aki keresztelte is. Feltűnt nekik Péter gyors felfogóképessége, jó emlékezete. Patronálásukkal meggyőzték a haladó gondolkodású vallásos szülőket gyermekük továbbtanulásáról. Így beiratkozott a kalocsai gimnáziumba, ahol jezsuiták is oktattak. Kitűnő tanuló volt végig, az érettségije is az volt. Bizonyítványában vezetékneve tévesen „Pándzsity”-nak van írva. A papi hivatást választotta, s a bunyevác szülők szívesen adták fiaikat papnak. Nagy hatással volt rá gimnáziumi tanára a jezsuita *Brandis Erik*, aki élete során később jelentős szerepet töltött be.

Tanulmányai befejezése után, 1872. október 19-én a jezsuita rendbe fogadták. Ettől kezdve a jezsuiták oltalma alatt folyt továbbképzése, pedagógusi pályája. Információnk szerint a hazai horvátok közül ő volt az első, aki a jezsuita rend követelményeinek maradéktalanul megfelelt.¹ Tehetségével, szorgalmával a renden belül is magára vonta vezetőinek figyelmét. Már gyermekkorában tökéletesen beszélt környezetének (bunyevác, magyar, német) nyelvét, amit felnőtt korában még görög és latin nyelvvel bővített. Ahogy *Stjepan Blažetin* tanár (Pécs, Horvát tanszék) emléktábla avató ünnepségen elhangzott előadásában mondta, a hazai jezsuita-rend katalógusa szerint mielőtt Travikba került, több működési helye is volt. Többek közt: Bratislava-Pozsony, Tranava-Nagyszombat (Szlovákia), Sankt Andri, Innsbruck (Ausztria), Stara Wies (Galícia-Spanyolország) és Szatmár, ahol retorikát és teológiát tanított.² Az 1880/81-es tanévben egy évig volt Kalocsán, ahol a főgimnázium Jézus Társaságának tanári testületében is tanított.³ *Legtovább Travnikban* teljesített szolgálatot: 1886–1901-ig. Erre azután került sor miután az Osztrák-Magyar Monarchia hadai 1878-ban elhódították Bosznia-Hercegovinát a törököktől. A legfelsőbb egyházi vezetés döntött úgy, hogy Travnik városban kell megszervezni a katolikus központot, a papnevelő intézetet. *Dr. Josip Stadler* érsek erre adott megbízatást a jezsuitáknak. Rómából érkezett a megbízatás Brandis Eriknek, Páncsity egykori kalocsai tanárának. A munka beindulása után, amikor a testületet toborozták a jezsuita rend egyetértésével egykori tanára meghívta volt tanítványát a katolikus központba, Bosznia egykori fővárosába gimnáziumi tanárnak. 1882-ben már működött a központ.

Így került községünk szülőtte a bácskai Csávoly faluból a messi ismeretlen világba. Örömmel tett eleget a felkérésnek annál is inkább, mert már bejárta a Monarchia nagy részét, bő tapasztalattal rendelkezett. Missziós küldetését dicséretesen teljesítette. Új helyén a feljegyzések szerint latinul, görögül és horvátul adott elő. Egykori ősei hegyvidéki szülőföldjén hamar beilleszkedett az új környezetbe. Az ottani római katolikus boszniaiak megjelenésében, nyelvében, népszokásaiban, családnéveikben a hazai bunyevác-sokácokat vélte felismerni. Otthon érezte magát. Ez vonatkozott munkahelyére, a „Katolikus jezsuita Gimnázium és Kollégium”-ra is. Dicséretes munkát végzett, nagy népszerűsége telt szert, nemcsak az ifjúság, kollégái, és a katolikusok, hanem a muzulmánok körében is.

¹ *Dr. Marin Mandić: Čavoljac u Travniku.* In: Hrvatski kalendar. 2001. 148–150. old.

² Elhangzott 2005. június 25-én Páncsity Péter jezsuita szerzetes és tartományi rendfőnök halálának 100. évfordulójának alkalmából Csávoly községben megtartott emlékülésen. Tudósítás jelent meg róla: Hrvatski glasnik XV., 27. old.

³ A kalocsai kollégium ötven éve 1910., 116. old.

Karrierjének csúcsára 1893. július 20-án került, amikor kinevezték a katolikus központ – papnevelde – és kollégium rektorának és a *Gimnázium igazgatójának*. Alapító tanára Brandis, ekkor már újból Kalocsán volt. Kinevezése 1899-ig szólt, de ezután is ott maradt latint, görögöt és horvátot tanított professzori minőségben az 1903/04 tanév végéig. Vezetőként tovább öregbítette az intézet hírnevét. Európa sok területéről érkeztek diákjai. Vonzották őket a német és a francia nyelv kitűnő tanárai. Hetvenezer kötetes könyvtárat hozott létre, 500 személyes színháztermet építtetett s a teljes néphagyományt amatőr színjátszókkal a közönség elé vitte.

Sohasem feledkezett meg szülőföldjéről és népéről. Rendszeres kapcsolatot ápoit szülőfalujával, rokonságával és egyetlen öccsével. Ugyanúgy a bácskai és baranyai bunyeváccsággal és sokáccsággal is. Évenként ismétlődtek a találkozások. Lelkigyakorlatokat tartott a ferencesek templomaiban, hiszént három nyelven anyanyelvi szinten prédikált. Kiváló és népszerű szónok volt, magas fokú öntudattal. A szájhagyomány szerint termete is tiszteletet parancsolt. Zengő hangja betöltötte a templomot, prédikációit gyakran könnyezték a hívők a meghatottságtól. Telve volt emberszeretettel!

Ahogy tanulmányában a néhai dr. Martin Mandić pedagógus-kutató írja: nem volt ugyan író, de időközönként jelentkezett a horvát nyelvű folyóiratokban, újságokban Boszniában és hazánkban egyaránt, „Dopis iz Travnika – Travnik-i tudósítások” címmel. „Neven-Körömvirág”, „Bunjevačke i šokačke novine” – Bunyevác és sokác újság ... Általa és róla szóló írások kiadványban. Alapelve volt, hogy a bunyeváccság és sokáccság ne száradjon el, hanem új erővel, reménytelen rügyekkel virágzásnak induljon. Ezzel bizonyítsa be természetes jogát a hosszú életre és kulturális fejlődésre. Bárzsi Géza szavait kölcsönözve: „...Nem azt akarjuk mondani, hogy egyik nyelv többet ér, mint a másik, csak azt, hogy más. És ez a más teszi értékes színné az embert műveltség tarka képében”.

Jó lenne többet tudnunk tevékenységéről. Életútjában vannak még fehér foltok. Érdemes és tanulságos lenne felkutatni a korabeli boszniai és hazai újságokban megjelent írásait, melyekből hű karképet kaphatnánk. Megérdemelné, hogy a jelenkor is többet tudjon róla.

Bevallom a családfa összeállítására is gondoltam. Csávolyon tíz család viseli a Pánticsity nevet, csak ragadványnevük különbözteti meg őket. A jezsuita pap családjának, lemenőinek „bosnyák” a ragadványneve, amit a Boszniában élt pappal hoznak összefüggésbe.

Pánticsity Péter Magyarországra való visszatérése 1904-ben történt. Budapesten a Jézus Szíve templomának misszionáriusa lett rövid ideig, majd 1905 őszén áthelyezték a Szamos parti Szatmár város jezsuita rendházába, ahol tartományi rendfőnök lett. Ottani tevékenységének váratlan halála vetett véget 1905. november 1-jén, 52 éves korában. Életműve befejezetlen maradt! Szülőfalujától távol, Szatmár temetőjében alussza örök álmát.

A Csávolyi Honismereti Baráti Kör kezdeményezésére a helyi Horvát kisebbségi Önkormányzat 2002. június 3-án, a Kalocsai Érsekség ezer éve fennállásának alkalmával, Petar Panèè születésének 150. évfordulója tiszteletére, a nevezetes egyházi személyiség emlékére, róla elnevezett díjat alapított. Az alapítólevél szerint a díjat minden esztendőben olyan személy kaphatja, aki „...a csávolyi bunyeváccság érdekében kiemelkedően eredményes munkát végzett” A mindenkori képviselőtestület szabályozza a díj odaítélésének feltételeit. A jutalmazott *Bartos Endre* bajai szobrászművész tervei szerint készült⁴ bronzplakettet és oklevelet kap.

Pánticsity Péter tiszteletére a falumúzeumban állandó emlékkiállítás rendeztünk be. A temetőben pedig, a kápolna mögötti Piéta-szobor talpazatán márványtáblán örökítettük meg emlékét. Az emléktáblák, üzeneteket közvetítenek a jelen és a jövő nemzedékei számára. Figyelmeztetnek történelmünk tapasztalatra, példát állítanak, erkölcsi mércét emelnek, nemes tettekre sarkallnak. Az emléktáblák helyszínei lehetőséget nyújtanak számunkra, hogy a fásrasztó hétköznapok közepette egy pillanatra megálljunk és tisztelegjünk kimagasló történelmi eseményei és személyiségei előtt.

A jubileumi emléküléssel egybekötött emléktábla avatáson a helyi és a régió érdeklődői mellett neves, magas rangú közéleti személyiségek is megtisztelték megjelenésükkel és üdvözlésükkel: az országos és a fővárosi Horvát Önkormányzat elnökei, a Horvát Köztársaság

⁴ *Dr. Mándics Mihály*: Petar Panèè-díj alapító levele. In: A csávolyi Négy Évszak 2002. IV. évf. 2/15. sz.

pécsi főkonzulja, Bosznia-hercegovina köztársasági tanácsosa, valamint a budapesti jezsuita rend elöljárója. Nem engedhetjük, hogy a feledés legyőzze az emlékezést! A horvátokat az őshazájukkal a vallás és a templom köti össze. A papok mindig is fontos szerepet töltek be a horvát kultúrában.

A csávolyi bunyevác családban született jezsuita a vallás, a tudomány és az anyanyelvi oktatás területén elvéülhetetlen érdemeket szerzett. Példakép lett! Bebizonyította, hogy milyen jó pedagógus, lelkes, hitoktató egyaránt. Missió megbízatása, küldetése kiválóan sikeres volt. Képességét, tudását, rátermettségét mindenekelőtt a katolikus egyház és a boszniai horvát nép szolgálatára hasznosította.

Csávolyi sokoldalú, jelentős szülőtte emléktáblájának avatására 2005. június 25-én került sor.

Dr. Mándics Mihály

Örökre elhallgatott Nagykovácsi krónikása, Szatmári Lajos

Életének 95. évében elhunyt Szatmári Lajos nyugalmazott tanár, megyei vezető szakfelügyelő, aktív krónikáíró, helytörténész, Pest megye és Nagykovácsi ismert személyisége. Alig két esztendeje, hogy a Honismereti Szövetség magas kitüntetésben; a Honismereti Munkáért Érdeméremben részesítette. Ezt a régen megérdemelt kitüntetést nagy örömmel fogadta, hiszen egész addigi munkásságát ismerték el vele.

Kilencvenedik születésnapján nagyon szép ünnepséget rendezett tiszteletére Nagykovácsi Község Képviselőtestülete, a művelődési ház, az iskola és a könyvtár. Riportot készített vele a helyi újság és a televízió munkatársa. Ebben megismételte, amit kollégáinak és tanítványainak is többször mondott: a hazaszeretet a szülőföldi szeretetén keresztül érvényesül. Nemcsak az a település lehet a szülőföld, ahol világra jöttünk, hanem az is ahová érzelmileg kötődünk. Számára ezt jelentette Taktaharkány, Sárospatak és Nagykovácsi.

Szülőfalujából korán elkerült félárvaként Sárospatakra, mivel édesapja nem tért haza az első világháborúból, édesanyjának nehéz volt eltartani családját. Patakon végezte el a tanítóképzőt, ahol kiváló tanulmányi eredményéért nem kellett fizetnie sem tandíjat, sem kollégiumi ellátást. Györgyterlón kezdett tanítani, ahol az uradalom egyszerű embereinek művelődését évekig egy személyben szolgálta. Ezt követően visszakerült a híres pataki képző gyakorló iskolájába tanítónak, majd igazgatónak. A második világháborúban angol fogságba esett, ahol két társával szintén kulturális missziót végzett, analfabéta tanfolyamot, előadásokat, is-tentiszteleteket tartottak, tábori újságot adtak ki, rádiót indítottak a parancsnok engedélyével.

Hazatérése után is Sárospatakon, majd 1958-tól Nagykovácsiban tanított. Gyermekei: Sarolta és Lajos tanulmányainak elősegítése miatt választotta a főváros közeli és a Budai-hegységben, festői környezetben fekvő települést, ahol haláláig élt feleségével, aki szintén pedagógus volt. A tanításon kívül itt is aktívan részt vett a község művelődésének segítésében, honismereti szakkört vezetett gyermekeknek és felnőtteknek, könyvtáros feladatot vállalt. A hatvanas években megerősödött Pest megyei honismereti, helytörténeti tevékenységbe is bekapcsolódott. Sorra nyerte el a megyei krónikáíró és helytörténeti pályázatok első díjait. Az előbbiekkel megkönnyítve a mai kutatók munkáját, az utóbbiakkal példát mutatva a megye történelemtanárainak is. Ekkor már a Pest Megyei Tanács művelődési osztályának általános iskolai magyar-történelem vezető szakfelügyelője volt. Ezt a fontos munkát nyugdíjazásáig, 1971-ig végezte, amit vezetői és munkatársai is igen nagyra értékelték. Szinte érthetetlennek

tűnik, hogyan tudta a tanítás, a szakfelügyelők irányítása, a krónika- és helytörténetírás mellett még azt a sok társadalmi munkát is ellátni, amit a Magyar Pedagógiai Társaságban, a Magyar Történelmi Társulatban és a Népfront Pest megyei bizottságában is végzett.

Nyugállományba kerülése után is dolgozott még a Pest Megyei Pedagógiai Intézetben, az Országos Pedagógiai Intézetben és segítette Nagykovácsi kulturális életét. Sorra jelentek meg szakmai írásai, tankönyvei és könyvei a falu életéről, amelyekben a kezdetekről, az óvoda és az iskola létrejöttéről, a termelőségvetkezetről, a kitelepítésről és a református egyházzal írt. Kezdeményezésére állítottak emléktáblákat és emlékműveket a településen. Az utolsó két évtizedben még a református egyház helyi presbitériumában is fontos szerepet vállalt, bepótolva azt, amit nem tehetett korábban állami alkalmazottként.

Emellett alapító tagja lett a Pest Megyei Honismeret Egyesületnek és a korábbi, népfront irányítás alatti munkához hasonlóan ösztönözte, segítette a megújult mozgalmat. Minden honismerettel, helytörténettel foglalkozó ember ismerte, szerette és tisztelte őt a megyében. Nagykovácsi Képviselő-testülete díszpolgárává választotta kilencvenedik születésnapján, majd saját halottjának tekintve dísz-sírhelyet adományozott neki és feleségének. Most tervezzük, hogy az általános iskolát is elnevezik róla. A Nagykovácsiban töltött évtizedek mellett mindvégig hű maradt Sárospatakhoz is. Az arany, a gyémánt, a vas és a rubin diplomákat is a híres pataki képzőben vette át, nem a budaiban vagy a zsámbékiban, ahol szintén megtehetette volna. Szeretett feleségének és az ő hamvainak fele ugyancsak a pataki református temetőben lett eltemetve.

Az Érdy János Honismereti Egyesület – Pest Megye névadó közgyűlésén már nem vehetett részt betegsége miatt, de örült, hogy sor került arra és levélben eredményes munkára bízta tagjait. Emlékét kegyelettel megőrizzük, jó tanácsait megfogadjuk, tanításait tiszteletben tartjuk!

Dr. Szabó Imre

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem a HONISMERET című folyóiratot ..... példányban.
Az előfizetési csekket az alábbi címre kérem:

Név: ..... irányítószám: .....

Cím: .....

Az előfizetés díja egy évre: 1500,- Ft
fél évre: 750,- Ft

A megrendelőlapot kérjük a Honismereti Szövetség címére visszaküldeni:
1370 Budapest, Pf. 364.
Tel./fax: 327-77-61

Dátum: .....
.....
aláírás